

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Embryoselectie: debat en compromis

Het thema 'embryoselectie' trok de achterliggende weken aandacht. In het vorige artikel betoogde ik dat christenen principieel niet mee kunnen gaan met embryoselectie. Daarbij worden namelijk altijd embryo's weggegooid. Tegelijk bracht mij dat tot vragen bij de aanvaarding van IVF¹ door christenen. In dit artikel vraag ik mij af hoe christenen met dat uitgangspunt hun maatschappelijke verantwoordelijkheid moeten invullen. Is met zo'n principieel 'nee' alles beslist?

A.L.Th. de Bruijne ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - A.L.Th. de Bruijne Embryoselectie: een debat en compromis	707
<i>Meditatief</i> - J.T. Oldenhuis De dood een bijkomstigheid	711
<i>Wandelen met God</i> - M.A. van Leeuwen De invloed van een christen	712
<i>Achtergronden</i> - W. van 't Spijker Toespraak	714
<i>Van binnen naar buiten</i> - D. Griffioen Laagdremkelig II	717
<i>Uit de kerken, Persberichten</i>	

Terughoudend

Op dit moment wordt 'embryoselectie' ('pre-implantatie genetische diagnostiek' of PGD) in Nederland terughoudend toegepast. Dat besef je zodra je nagaat wat via deze techniek in beginsel mogelijk is. Ziekten of genetische afwijkingen kunnen al worden opgespoord voordat een embryo in de baarmoeder wordt teruggeplaatst. Zo kan men voorkomen dat kinderen geboren worden die deze ziekten of afwijkingen bij zich dragen en zullen krijgen. In hun plaats komen er juist gezonde kinderen. Dit is in Nederland alleen toegestaan bij ziekten die teruggaan op één genetische afwijking, en geen andere achtergronden hebben. In zo'n geval is het vrijwel zeker dat de betrokkene in de loop van het leven de ziekte zal krijgen. Let wel: *vrijwel* zeker. Soms wordt gesuggereerd dat hier een kans van 100 % kan bestaan, maar volstrekte zekerheid bestaat niet.

Deze toepassing van PGD is alleen mogelijk in 'Maastricht', al vormt 'Groningen' een soort dependance van Maastricht en heeft ook het AMC in Amsterdam een vergunning aangevraagd. In bijvoorbeeld Duitsland is de praktijk terughoudender maar andere westerse landen zijn royaler. Vooral de Verenigde Staten kennen ruimere toepassingsmogelijkheden, met name in privéklinieken.

Ook bij ons bestaan al lang verdergaande plannen. Die waren ook niet afgewezen, maar alleen voorlopig geparkeerd. Ze betreffen bijvoorbeeld ziekten met meerdere achtergronden, een wisselwerking tussen genetische factoren of tussen genetische en andere oorzaken. Van sommige erfelijke bepaalde ziekten is de kans weliswaar minder dan 'vrijwel zeker' maar wel zeer hoog, 60-80 procent. Staatssecretaris Bussemaker wilde de door velen verwachte volgende stap zetten om ook hier PGD toe te staan. Daarover ontstond de recente discussie.

Spierkracht

Ook bij deze vervolgstap zal het niet blijven. Andere ziekten zullen in beeld komen, met een nog lagere

verleren we het leven met ziekte en gebrokenheid?

kansfactor. Een betrokken medicus verklaarde in de NRC dat hij een kans van 50 procent redelijk vond. Elke ondergrens lijkt willekeurig. Ook is het de vraag wanneer een ziekte 'ernstig' genoeg is. Moet je dan al vanaf je geboorte ziek zijn? Of vanaf een bepaalde leeftijd? Moet een ziekte dodelijk zijn en hoe snel? Bovendien kan iemand drager zijn van een erfelijke afwijking of ziekte zonder deze zelf te krijgen. Dan zullen in volgende generaties mensen alsnog ziek worden. Via PGD kun je de genetische overdracht doorbreken en komende generaties van zulke ziekten vrijwaren. Bij PGD wordt bovendien vaak een geslachtsbepaling gedaan. Sommige erfelijke ziekten komen alleen bij jongens of alleen bij meisjes voor. Als de jongen en het meisje echter geen van beiden drager zijn, is inmiddels als bijeffect wel het

geslacht bekend geworden. Mogen ouders dan misschien kiezen voor een jongen of een meisje?

Via PGD kun je ook voor een al bestaand ziek kind een gezond broertje of zusje laten ontstaan met materiaal dat eventueel gedoneerd kan worden. De Gezondheidsraad spreekt kritisch over het gebruiken van mensen als middel voor andere mensen. Tegelijk oppert zij dat ouders oprecht een dubbele motivatie kunnen hebben om zo'n volgend kind te 'nemen': hun bestaande kind helpen, én verlangen naar een nieuw kind. Mag het dan toch?

Ten slotte kan ook op andere eigenschappen dan ziekten worden geselecteerd. In Amerika gebeurt dat al. Inmiddels is bekend welke genen zorgen voor spierkracht en voor het geheugen. Ouders zouden via PGD kinderen kunnen selecteren met aanleg om sportieve of intellectuele topprestaties te leveren, en minder begaafde embryo's uitzeven.

Galjaard

Rond deze ontwikkelingen wordt veel gediscussieerd. Niet alleen door christenen. Waar ligt de grens? Moet je zo ver gaan om de kinderwens van echtparen te vervullen? Verleren we het leven met ziekte en gebrokenheid? Zullen we ouders die PGD weigerden daarop aankijken en medische kosten voor hun zieke kind extra op hen afwentelen?

Ook christenen komen met zulke argumenten. Maar wanneer anderen ze gebruiken, nemen velen ze serieuzer. Professor Galjaard vindt meer gehoor dan Professor Jochemsen!

Hoe komt dat? Wie in de afgelopen weken de pers volgde, moet wel vaststellen dat er soms onverholen haat tegen christenen en de God van de Bijbel in doorklinkt. Toch bespeur ik ook begrijpelijke irritatie. Uit de mond van christenen klinken dit soort overwegingen soms als gelegenheidsargumenten. Voor hen is de principiële beslissing immers al lang gevallen bij de vaststelling dat er geen embryo's gedood mogen worden. Die praktijk willen ze tot elke prijs voorkomen of terugdringen. Daarom mengen zij zich ook in dit soort aanvullende ethische discussies. Telkens zoeken zij ondersteu-

nende argumenten voor een standpunt dat al vaststaat. Een simpel beroep op de Bijbel overtuigt immers niet in de huidige samenleving. Misschien lukt het via deze aanvullende discussies. Ik denk dat sommige niet-christenen de bijdrage van christenen in het publieke debat daardoor manipulatief vinden.

Twee soorten debatten

Volgens mij kan het anders. Als christenen moeten we scherper onderscheiden welk debat wij aan het voeren zijn en onze argumenten daarbij aanpassen. Rond PGD kun je twee soorten debatten voeren. In de eerste plaats de basale discussie over deze techniek als zodanig. En in de tweede plaats de vervolgdiscussie over de grenzen van en complicaties bij deze techniek. Het probleem is dat orthodoxe christenen eigenlijk vooral het eerste debat willen voeren, terwijl anderen daarin nauwelijks meer geïnteresseerd zijn en vooral het tweede urgent vinden. Een rapport van de Gezondheidsraad uit 2006 signaleert nog wel dit eerste debat, maar voert het vervolgens weer af als een station dat al gepasseerd is! Begrijpelijk. Eigenlijk is deze wissel al veel eerder genomen, namelijk toen abortus provocatus gelegaliseerd werd.

In het eerste debat geeft voor christenen hun overtuiging de doorslag, dat het embryo volledig beschermwaardig is. Deze overtuiging gaat direct terug op het geloof dat God de schepper is en ieder mens zijn beeld. Christenen zullen in dit basale debat dan ook daarop de nadruk moeten leggen. Daarbij doe je als het goed is meer dan bijbelteksten citeren.

Dat God schepper is, en de mens zijn beeld draagt en beschermwaardig is, stempelt de hele werkelijkheid. Je mag proberen om het te illustreren en concreet te maken met waarnemingen uit die werkelijkheid of met de ervaring van mensen. Je mag proberen aan te wijzen wat er scheef loopt wanneer mensen dit vergeten, ook rond praktische punten. Maar alles wat je te berde brengt, moet merkbaar in het licht staan van je overtuiging dat God schepper is. Dat moet je niet verstoppen of verpakken in ogenschijnlijk meer neutrale overwegingen. En de ander moet aan je merken dat je hem of haar niet met oneigenlijke argumen-

ten mee lokt, maar met open vizier probeert uit te nodigen om deze christelijke kijk op de werkelijkheid over te nemen.

Vervolg vragen

In het tweede debat gaat het om wat daarna komt. PGD is in beginsel aanvaard. De beschermwaardigheid van het embryo geldt als niet volledig. Maar ook dan liggen er nog veel ethische vragen. Orthodoxe christenen moeten nu oppassen dat ze niet

taboe. Daarvoor hoeven we niet opzij te gaan. Maar onnodige irritatie kunnen we voorkomen.

Lastig

Welk van de twee genoemde houdingen tegenover dit tweede debat is het beste? Kunnen we ons maar beter afzijdig houden, omdat de verkeerde wissel al lang genomen was? Of moeten we ons mee verantwoorden? Of moeten we ons voor vragen die daarna rijzen? Daarover verschillen de menin-

dat moet je niet verstoppen of verpakken in ogenschijnlijk meer neutrale overwegingen

in dit tweede debat gaan meedoen omdat het eerste niet echt van de grond komt. Het gevolg daarvan zou zijn dat ze inderdaad een eigen agenda uitvoeren. Ik kan begrijpen dat dit anderen irriteert en overkomt als een poging om oneigenlijke macht uit te oefenen. We moeten rond dit tweede debat een eerlijke keus maken. Of we doen er niet aan mee, omdat voor ons de beslissingen al lang gevallen waren in het eerste debat. Of we doen er wel aan mee, maar dan moet het ons ook gaan om de vragen die hier aan de orde zijn. We aanvaarden dan dat PGD nu eenmaal bestaat en proberen vervolgens de ethische discussies die daarna opkomen, serieus te voeren om in de gegeven situatie mee te werken aan een zo stabiel mogelijke samenleving.

Ook de punten die in dit tweede debat aan de orde zijn (waardering van ziekte, menselijk technisch kunnen, etc) kan en moet je vervolgens in het licht van de Bijbel bezien. Evenals zojuist betekent dat ook hier meer dan bijbelteksten citeren. Je mobiliseert de hele werkelijkheid in het perspectief van Gods openbaring en je probeert impassen daarmee te verhelderen en zo mogelijk een beetje op te lossen. Maar je belast dit tweede debat niet met je ambitie om daardoor toch de uitkomsten van het eerste debat onder druk te zetten. Het moet je echt gaan om dezelfde problematiek als waar andere deelnemers mee bezig zijn. Nog steeds zullen mensen dan aanstoot nemen aan een christelijke bijdrage. Voor sommigen zijn immers alle religieuze overwegingen in een publiek debat

gen onder christenen. Niet alleen rond embryoselectie, maar ook bij andere thema's. Zelfs gereformeerden denken er onderling verschillend over. Altijd hebben we benadrukt dat we bereid moeten zijn verantwoordelijkheid te dragen voor de samenleving. Maar dat stond tegen de achtergrond van een min of meer christelijk beïnvloede maatschappij. Vandaag lijkt die echt voorbij. Wie in zo'n nieuwe context verantwoordelijkheid blijft dragen, staat voor lastige principiële vragen. Met je verantwoordelijkheid zal het je vaak niet lukken om bijbelse normen in de samenleving hoog te houden. Je komt niet verder dan het nastreven van een zekere stabiliteit en het verspreiden van misschien enige zegen, in een principieel onchristelijke maatschappelijke context. Kan dat?

Volgens mij wel. Om minstens twee redenen. In de praktijk raken die verdergaande vragen ook aspecten van onze eigen levensstijl. En principieel beschouwd moeten christenen niet alleen verantwoordelijkheid dragen om de samenleving 'christelijker' of zelfs maar 'beter' te maken. Het is ook bedoeld om haar min of meer stabiel te houden en verkeerde ontwikkelingen te beteugelen zonder ze te kunnen keren. Over beide redenen maak ik nog enkele opmerkingen.

Ook christenen

Ook al gaat het bij de verdere discussiepunten rond PGD om zaken die meekomen na de principiële aanvaarding ervan, toch zijn ze niet helemaal vreemd voor orthodoxe christe-

nen. Wij hebben er zelf ook mee te maken. Daarom kunnen we er serieus over mee discussiëren, zonder bijbedoeling. Ik geef daarvan een paar voorbeelden.

In de eerste plaats lijkt er een vorm van PGD denkbaar waartegen christenen niet bij voorbaat nee zeggen. Ook bij abortus is dat het geval wanneer het leven van de moeder in gevaar is. Menselijk leven gaat christenen om Gods wil boven andere waardevolle zaken zoals gezondheid of geluk. Maar juist daarom is de zaak niet bij voorbaat duidelijk als het ene leven tegen het andere afgewogen wordt. Eerder vertelde ik over een mogelijke toepassing van PGD waarbij een embryo wordt weg geselecteerd, terwijl het niet zelf aan een ernstige ziekte zal gaan lijden. Het zou echter de ziekte wel doorgeven aan komende generaties. Door het leven van het embryo te beëindigen, kan leven van anderen gespaard worden. Waarschijnlijk zelfs van meer dan één toekomstig mens. Natuurlijk staat hier een belangrijke overweging tegenover. Bij de genoemde abortus leven beide betrokkenen al, terwijl het hier gaat om de afweging van leven dat er al is tegen toekomstig leven. Wie zegt dat er zo'n toekomst zal zijn? Ik bedoel dan ook niet te bepleiten dat PGD hier dus wel goed zou zijn. Maar ik wil illustreren dat deze verder liggende vraag ook een echte vraag kan zijn binnen een christelijk ethische afweging die uitgaat van de volledige beschermwaardigheid van het embryo. De discussie daarover raakt ons ook.

Prioriteiten

Dat herken je ook bij verschillende van de andere punten. Druk besproken wordt bijvoorbeeld het argument van het hellende vlak. Wie eenmaal begint met het verruimen van de mogelijkheden, lijkt verder geen stopbord meer tegen te komen. Alle mensen dragen wel een bepaalde erfelijke kans op ziekten met zich mee. Hellend vlak argumenten komen bij veel onderwerpen voor. Ze leiden nogal eens tot een angstige ethiek die de veiligste weg zoekt. Ook als christenen staan we voor de vraag hoe we zulke argumenten wegen.

Een belangrijke rol speelt ook onze omgang met ziekte en beperking in de westerse cultuur. We zweren bij onze eigen autonomie en boeken

grote successen in de medische wetenschap. We begroeten nieuwe ontwikkelingen vaak positief. Als mens kunnen we steeds meer. Daardoor vinden we het steeds normaler dat ziekten bestreden worden en lijkt het steeds moeilijker ziekten te aanvaarden als gegeven met een gebroken wereld. Ook de wens om kinderen te krijgen staat in het teken van die autonomie en lijkt minder een zaak van een levensroeping die je al dan niet bezit. Je kind is jouw project waarmee jij je leven vervult. Daarom gaan artsen voor een kinderwens opzij, ook als ze zelf soms hun aarzeling hebben. Maar is het wel zo vanzelfsprekend dat een samenleving kosten noch moeiten spaart om de kinderwens te vervullen en daarbij het risico van een ernstige ziekte uit te bannen? Kunnen zulke middelen in onze wereld niet beter besteed worden?

Die vraag raakt ook orthodoxe westerse christenen die tegen 'embryoselectie' zijn. Het zou daarom onzuiver zijn om er vooral over te beginnen wanneer wij voorstanders van 'embryoselectie' willen bestrijden. Ook wij vinden het vanzelfsprekend dat ziekten zoveel mogelijk worden uitgebannen en kunnen moeilijker leven met gebrokenheid. Sommigen trekken wel bij voorbaat pessimistisch aan de rem. Maar vaak gaan christenen vanuit de cultuuropdracht onbekommerd mee in de ontwikkelingen. Ook westerse christenen gaan ver om hun kinderwens te vervullen. Dat we daarbij 'toevallig' tegen 'embryoselectie' zijn, neemt deze diepe overeenkomst tussen ons en anderen niet weg.

Dat roept vragen op. Als je alleen dit leven hebt, is het begrijpelijk dat je daar alles in investeert. Maar zou de verwachting van de opstanding en de nieuwe schepping niet meer onze levenshouding moeten stempelen en ook onze medisch-technologische prioriteiten moeten herschikken?

Een andere vraag is of de politiek zich met PGD moet inlaten. Medici zelf vinden vaak van niet. Artsen en betrokkenen komen daar volgens hen prima samen uit. Je visie op dit punt wordt bepaald door je opvatting over de relatie tussen individu, samenleving en overheid. Dat geldt ook voor orthodoxe christenen. Moet de overheid hier terugtreden omdat de samenleving het zelf wel af kan?

Dat zeggen we toch bij meer punten. Of zijn hier belangen in geding die alleen via nadere wet- en regelgeving kunnen worden veilig gesteld? Bijvoorbeeld het belang van het embryo? Of van de publieke moraal binnen een samenleving?

Verantwoordelijk

Veel verdergaande vragen rond PGD raken dus ook aspecten van onze eigen christelijke levensstijl. Alleen daarom al doen we er goed aan om in het debat te participeren. Maar ik noemde daarvoor nog een argument. Ook in een niet meer christelijke samenleving moeten christenen ver-

misschien is dat binnen de kerk inderdaad het geval

antwoordelijkheid willen dragen. Niet om zo nog een stukje christelijke moraal 'op te dringen', maar om in de gegeven situatie stabiliteit na te streven en iets van Gods zegen te verspreiden. De eerste voorwaarde daarbij is dat de kerk haar publieke roeping waarmaakt en vanuit het evangelie overheid en samenleving aanspreekt en uitnodigt naar Gods koninkrijk. Dat moet de kerk ook doen rond thema's als 'embryoselectie'. De tweede voorwaarde is dat christenen openlijk Gods waarheid blijven verbinden met zulke praktische maatschappelijke discussies. Niet als machtswoord maar als kader voor de argumenten. De derde voorwaarde is dat christenen niet zelf gedwongen worden om zonde te doen.

Onder die drie voorwaarden hebben christenen volgens mij de ruimte om in het publieke domein praktische verantwoordelijkheid te dragen, ook in een onchristelijke samenleving.

Aardse politiek

Een belangrijke vraag daarbij is hoe ver je mag gaan met een compromis. Christelijke politici leggen ons uit waarom zij meewerken aan een compromis rond embryoselectie. De ontwikkelingen waren al in gang gezet voordat zij aan de regering kwamen. Zij zijn daarvoor niet verantwoordelijk, maar proberen *gegeven die bestaande situatie* de ontwikkelingen zoveel mogelijk binnen de perken te houden. Maar 'embryoselectie' kent

een extra complicatie. Levens van derden zijn in het spel. Mag je rond mensenlevens ooit compromissen sluiten? Ik denk het wel. Het gebeurt bijvoorbeeld in elke oorlog. Maar zo nee, dan ook niet later in een maatschappelijk proces. En zo ja, maakt het dan echt uit of we te maken hebben met de eerste of met een volgende stap in een ontwikkeling?

Sommigen betogen dat een compromis alleen verantwoord is als stap in de *goede* richting. Misschien is dat binnen de kerk inderdaad het geval. Daar mogen we groeien in de richting van Gods koninkrijk. Maar voor de samenleving moeten wij geen vooruitgang als 'normaal' verwachten. Zeker niet voor een niet meer christelijke samenleving. Politiek zet maar zelden een stapje naar een 'betere wereld' en al helemaal nauwelijks naar Gods koninkrijk. Veel vaker blijft het bij een beetje tijdelijk bedwingen van kwaad en ongebondenheid (zoals wij ook belijden in art 36 NGB). Juist daarbij passen, denk ik, ook andere compromissen. Geen stap in de *goede* richting, maar een minder vergaande stap of een zo goed mogelijke ordening bij wat zich beweegt in de *verkeerde* richting.

Ik verwacht dat we als westerse christenen in de komende jaren nog voor veel van dit soort problemen geplaatst zullen worden. Laten we er op tijd eerlijk over nadenken.

Dr. Ad de Bruijne is hoogleraar Ethiek aan de Theologische Universiteit te Kampen.

noot:

1. In dat eerste artikel staat een zin die strikt genomen niet klopt: "In de natuurlijke weg gaat het altijd maximaal om één eikel per vruchtbare periode...". Ik ging ter wille van de argumentatie uit van de meest gebruikelijke situatie dat er per eisprong één eitje vrijkomt en liet de mogelijkheid van niet eeneiige meerlingen buiten beschouwing. Vanuit die gebruikelijke situatie gezien trekt IVF het verlies van bevruchte eitjes in één gebeuren samen, dat normaal alleen over een leven verspreid plaatsvindt.

De dood een bijkomstigheid

Titel ontleend aan een preek van prof. dr. J. Douma

J.T. Oldenhuis ■

In het huis mijns Vaders zijn vele woningen - anders zou Ik het u gezegd hebben - want Ik ga heen om u plaats te bereiden.

Het zijn de indrukwekkende woorden die Jezus gesproken heeft de laatste avond dat hij bij zijn discipelen was vóór de nacht van zijn gevangenneming. Zijn vertrek had hij al eerder aangekondigd had, soms in bedekte termen, maar nu sprak hij er heel open over: Waar ik heen ga, daar kunnen jullie niet komen, had hij net gezegd. Ze wilden weten waar hij dan naar toe ging, dan konden ze mee gaan en hem beschermen.

Kijk, dat is het nu: zo moeilijk is het voor een mens om Jezus te volgen. Dan zul je moeten erkennen dat Hij ging naar een plaats waar niemand van ons kan komen. Dan zul je je tekorten moeten erkennen. En dan zul je Jezus moeten erkennen als de enige die die tekorten kan wegwerken. Dat heet vertrouwen.

Jezus spreekt over een vast verblijf, een nieuw leven. De rijkdom van de definitieve bestemming. En dat, ja dat is toch de nieuwe aarde, de vernieuwde schepping.

Mooie woorden zijn er voor gebruikt. Ida Gerhardt heeft het in het gedicht 'Genesis' dat naderbij sluipende besef van de afbraak zo zuiver verwoord. Aan het eind bevat het de verrassende wending, die al in de titel wordt aangeduid: Genesis, wording, het ontstaan van een nieuw begin, de opstap naar de uitbloei. Een genesis vanuit het krimpend en zuchtend proces van oud worden.

Genesis
Oud worden is het eindelijk vermogen
ver af te zijn van plannen en getallen;
een eindelijke verheldering van ogen
voordat het donker van de nacht gaat vallen.

Het is een opengaan van vergezichten,
een bijna van gehavendheid genezen;
een aan de rand der tijdeloosheid wezen.
Of in de avond gij de zee ziet lichten.

Het is, allengs, een onomstotelijk weten
dat gij vernieuwd zult wezen en herschapen
wanneer men van u schrijven zal: 'ontslapen'.
Wanneer uw naam op aarde is vergeten.

Ida Gerhardt, Verzamelde Gedichten

Genesis... Jezus heeft het nog veel mooier gezegd, toen hij die laatste nacht sprak over zijn vertrek. Ze konden wel weten uit alle opmerkingen die de laatste tijd al gemaakt waren, dat het te maken moest hebben met zijn dood.

Ik ga heen naar waar jullie niet kunnen komen, en dat gebeurt voor jullie. Ik ga heen om jullie plaats te bereiden. En hij zegt er bij, waar: in het huis van mijn Vader. Dat is zijn paleis. Dat is bij God: onder zijn bescherming. Daar hebben de oude dichters van gezongen: Hij draagt mij naar hoogten die geen vijand kent. Daar ben ik veilig, Hij zal voor mij zorgen (Ps. 27) En daar, zegt Jezus, daar is ruimte. Ruimte voor velen. Zou ik anders gezegd hebben dat ik een plaats voor jullie zal gereed maken? Zó heeft hij er toch over gesproken met hen. Waar ik ben, zal mijn dienaar zijn.

Dat is de beeldspraak van het eeuwige leven, van het wonen bij God, van het bereiken van de bestemming waarvoor God de mens ooit heeft gemaakt.

Vertrouw op God, vertrouw ook op Hem. En volg Hem, dan zal Hij je brengen waar je zelf niet komen kan, omdat hij de enige is die de toegang tot dat leven ontsluit: de weg, de waarheid en het leven is Hij zelf.

Ida Gerhardt heeft de naam van Jezus er niet bij ingevuld. En misschien wel daarom rijmt bij haar het 'herschappen' slechts op 'ontslapen'. En is 'vergeten' het laatste woord dat hier op aarde gezegd kan worden over een mens. Maar dank zij Jezus Christus is er meer: Hij heeft zich zelf garant gesteld voor het leven van allen die hem volgen, Hij is daar zelf de dood voor in gegaan, onnavolgbaar, om terug te kunnen komen en allen die Hem erkennen op te halen en mee te nemen, het leven in de woningen van het paleis van de Vader. Dankzij Hem is nu de dood een doorgang naar het eeuwige leven, een bijkomstigheid.

Ds. Jan Oldenhuis is emeritus-predikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-Helpman.

De invloed van een christen

wandelen met God

Wat is jouw invloed op de samenleving als christen?

Wat zou jouw omgeving missen als jij er niet was?

Ik stel deze vraag, omdat Jezus deze vraag volgens mij stelt in

Matteüs 5. Jezus zegt daar, dat zijn volgelingen 'het zout van de aarde zijn en het licht in de wereld'. Dat betekent:

een christen heeft invloed op zijn omgeving.

Je bent zout, je bent licht. Doe zout in je eten en het wordt pittiger.

Doe een lamp aan in een donkere kamer en het wordt daar lichter.

Wat is dan mijn invloed als ik mezelf christen noem?

M.A. van Leeuwen ■

Zout en licht

In een eerdere bijdrage heb ik stilgestaan bij de acht kenmerken van een volgeling van Jezus: de acht zaligspreekingen uit het begin van de Bergrede.

Een echte volgeling van Jezus ziet er als volgt uit: een echte christen is nederig, heeft verdriet over zijn zonde, is zachtmoedig, heeft honger en dorst naar God. De eerste vier kenmerken. Daarnaast - het tweede viertal - is hij ook barmhartig, transparant voor God en mensen, een vredestitcher en schrikt hij niet van tegenwerking.

Maar Jezus zegt nog wat in Matteüs 5.

Echte christenen vallen niet alleen op, ze hebben ook invloed op de samenleving. Lees Matteüs 5:13-16, waar Jezus zegt 'jullie zijn het zout van de aarde', 'jullie zijn het licht in de wereld'.

Maar wat bedoelt Jezus dan?

Wat is die invloed precies van dat zout en dat licht, dat wij dan blijkbaar zijn?

Als Jezus zegt dat deze wereld zout en licht nodig heeft, dan betekent dat: zonder deze twee dingen bederft de wereld en zit ze in het donker.

Zout, dat is een conserveringsmiddel. Licht, dat heb je nodig als je niks ziet.

Met andere woorden: de wereld valt uit elkaar als er niks gebeurt, en als ze aan zichzelf is overgeleverd. Er moet iets *bij*.

Kun je dat ook aanwijzen vandaag de dag? Dat de wereld 'uit elkaar valt'?

Want dat is nogal een stevige uitspraak van Jezus. Nou, kijk naar jezelf. We gaan allemaal dood. Je kunt de dood een tijdje uitstellen, maar uitbannen zal je niet lukken,

Bloemen in een vaas, ze staan eventjes mooi, maar ze gaan uiteindelijk kapot.

En in relaties is het ook zo.

Die vallen uit elkaar als er niet in geïnvesteerd wordt.

Het is hard werken om het goed te houden

Kortom: er moet iets worden toegevoegd wil het leven leefbaar blijven en niet uit elkaar vallen. Er moet zout en licht bij, zegt Jezus.

Krom

Het gekke is, men wil dat nog wel toegeven als je het in algemene zin hebt over 'de toestand in de wereld'. Maar vraag je mensen naar hun tevredenheid over hun persoonlijk leven, dan is de gemiddelde Nederlander behoorlijk positief.

Het laatste rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau laat dit ook weer zien.

Bijna twee op de drie Nederlanders vindt dat het met Nederland 'meer de verkeerde dan de goede kant op gaat'. Maar tegelijk vindt een grote meerderheid van de Nederlanders zichzelf gelukkig. Dat waren twee conclusies die in hetzelfde rapport naar voren kwamen (SCP 2008).

Maar dat is eigenlijk heel krom. Als het met deze wereld, met dit land, de verkeerde kant opgaat, hoe kan het dan met mij goed gaan? Ik leef toch op deze wereld?

Als ik op een zinkend schip zit, kan ik een geweldig feest geven, me ongelooflijk goed voelen, maar ik ga wel mee naar beneden.

De wereld valt uit elkaar, iedereen ziet het, alleen we hebben het er niet over.

We doen alsof onze neus bloedt.

Het is aan jullie, zegt Jezus tegen zijn volgelingen, om dat bederf tegen te gaan en richting te wijzen in de chaos.

De wereld heeft zout en licht nodig

Een christen is dat zout en dat licht.

Hij kan zorgen voor een ander perspectief.

Verwijzen

Hoe kan een christen daarvoor zorgen?

Door te verwijzen naar Jezus.

Jezus noemt zichzelf hier wel niet in de verzen 13-16, maar in een ander evangelie, dat van Johannes, noemt hij zichzelf het licht van de wereld (8:12)

Jezus is de gids die je nodig hebt, en die deze wereld in een totaal ander perspectief zet. Het perspectief van de hoop. Namelijk dat er nieuwe wereld komt en dat het leven met hem *niet* uit elkaar valt. Hij is het zout met een hoofdletter. En nu is het bijzondere van Jezus, dat hij zijn volgelingen wil gebruiken om namens hem dat zout en dat licht te zijn.

Ze hebben in zichzelf geen licht, ze zijn geen lichtdragers. Ze moeten aangestoken zijn door het ware licht van de wereld. Ze zijn ook van zichzelf geen zout voor hun omgeving, ze moeten zout gemaakt worden door het zout met een hoofdletter.

Maar dan kun je het dus wel zijn!

Als we in Jezus geloven, dan kunnen we dat zout en dat licht worden voor de wereld.

Gevolgen

Wat gebeurt er dan?

Nou, als je echt zout en licht bent, dan doe je wat zout en licht ook doen: die leggen bloot waar het aan schort: bederf, duisternis.

Zo werkt de aanwezigheid van een christen ook. Waar een christen echt zout en licht is voor de omgeving, daar komen een heleboel dingen vanzelf aan het licht.

Roddel, corruptie, seksuele ontrouw, discriminatie van buitenlanders.

Gewoon door er te zijn als christen onthul je dit Door niet mee te doen aan roddel op je werk.

Door eerlijk te zijn in je manier van zaken doen.

Door je trouw in je huwelijk en met respect over je man, je vrouw te spreken in je contacten.

Door je open opstelling naar buitenlanders toe in je eigen buurt en ze niet allemaal over één kam te scheren.

En op die manier krijgt je omgeving iets te zien van het leven met Christus.

Het leven volgens de richtlijnen van God.

Het negatieve komt aan het licht als je zout en licht bent, maar het positieve wordt ook zichtbaar. Mensen zien ook hoe het anders kan.

Zo moet ons licht schijnen voor de mensen, opdat ze onze goede daden zien, zegt Jezus (Matt.5:16).

De taal van het NT kent twee woorden voor 'goed'. Goed in de zin van: 'kwaliteit hebben', en goed in de zin van: 'mooi van uiterlijk'. Hier wordt dat laatste woord gebruikt.

De mensen moeten iets aan ons kunnen zien,

iets kunnen merken. Hebben wij iets in ons gedrag, onze opstelling, waardoor mensen gaan denken: Hé, wat is dat? Wat doet hij dat anders.

Wat een bijzondere houding.

Heb ik dat? Is mijn leven mooi? Is er iets in mijn gedrag dat mensen aan het denken zet?

Dat mensen prikkelt?

Aanwezigheid

Zout en licht zijn, dat ben je dus door je aanwezigheid als christen.

Door er te zijn als christen en je als christen te gedragen, komen negatieve dingen aan het licht.

Dat betekent trouwens niet dat iedereen zal staan te juichen. Jezus spreekt niet voor niets over weerstand die je dan zult tegenkomen.

Je zorgt voor heel wat onrust in je omgeving, als roddel, corruptie, seksuele ontrouw, oneerlijk gedrag opeens ter discussie staan en niet meer in de sfeer zitten van: moet kunnen...

Maar naast onrust, breng je als christen ook iets anders. Iets positiefs.

Want wat is de functie van zout en licht nog meer?

Zout is naast conserveringsmiddel ook een *smaakmaker*.

En licht laat niet alleen zien dat je in het donker zit, het geeft ook *kleur* aan het leven.

Door je te spiegelen aan Jezus, iets van hem te laten zien aan je omgeving, kun je voor veel vreugde zorgen in het leven van mensen.

Je kunt het cement zijn van je werkplek door je eerlijke en collegiale houding.

In je buurt laat je iets zien van Gods bewogenheid met mensen in nood.

In je eigen kring van familie, vrienden en kennissen ben je een rustpunt. Iemand die echt luistert, die betrokken is en betrouwbaar.

Echte christenen brengen dat in, in het leven zegt Jezus.

Een christen ontmaskert en geeft kleur aan het leven.

Hoe zit dat eigenlijk bij mij?

Ds. Mark van Leeuwen is predikant van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Oost.

Toespraak

namens de CGK tot onze generale synode

Broeder preses,
Leden van het moderamen van de synode,
Afgevaardigden naar de synode,

W. van 't Spijker ■

Geliefde broeders in de Here

Het feit, dat ik u vandaag zo - geliefde broeders in de Here - kan en mag aanspreken heeft mij sterk bemoedigd om naar Zwolle te komen, en de bespreking van dat deel van het rapport van uw deputaten voor de kerkelijke eenheid mee te maken, dat over de contacten handelt met de kerken waarvan ik deel uit maak: de Christelijke Gereformeerde Kerken. Immers, ik spreek u vandaag toe als vertegenwoordiger van kerken die op hun laatste generale synode hebben gezegd, dat die kerken op dit moment een federatief groeimodel met uw kerken niet kunnen dragen. En dat het daarom niet ingevoerd moet worden.

Die zelfde synode heeft ook wel gezegd, dat het plaatselijk samenleven van Gereformeerde kerken en Christelijke Gereformeerde kerken voluit dient te worden gestimuleerd en gefaciliteerd, en een voorstel tijdens de besprekingen om dat besluit, namelijk om te stimuleren en te faciliteren, meer naar voren te plaatsen werd ook aanvaard, maar in de pers en ook in het rapport van uw deputaten hierover is - terecht - de meeste aandacht gegaan naar het niet aanvaarden van het federatief groeimodel.

Wist ik niet, dat ik vandaag bij broeders ben, dan zou ik wellicht niet gedurfd hebben om iets te zeggen. Wat zou ik nog kunnen zeggen? Dat vind ik toch best wel een moeilijke vraag. Wat kun je zeggen, wanneer de kerken die je vertegenwoordigt, hebben gezegd: wij kunnen een federatief groeimodel met de vrijgemaakt gereformeerden nu niet dragen. Wanneer mijn broer op een bepaald moment voelt dat hij door mij onheus bejegend werd, houdt hij niet op mijn broer te zijn en ik houd niet op zijn broer te zijn. We zijn dan wel eens een periode teleurgesteld in elkaar, wellicht zelfs een tijd lang kwaad op elkaar, maar we komen elkaar wel weer tegen en we komen elkaar ook wel weer nader. Ik pas er dan evenwel voor op, niet al te grote woorden te spreken.

Broers en zusters

Wanneer ik vanavond u aanspreek als geliefde broeders, dan hoop ik er op, en dan vertrouw ik er ook wel op dat diezelfde zaken gelden die ook in het contact met mijn broers en zusters naar het vlees gelden. Broers en zusters kies je niet, die worden je geschonken, en misstappen tegen één van hen kunnen de verhouding soms voor een tijd verstoren, ze maken goddank niet dat je geen broers en zusters meer bent.

Ik heb gemerkt, en ik ben daar dankbaar voor, dat uw deputaten de recente historie in ieder geval in dat licht wensen te bezien. Dat is te lezen in het aanvullende rapport dat zij schreven naar aanleiding van de behandeling van het rapport van onze deputaten eenheid. Dat heb ik ook mogen ervaren in de ontmoeting die ons deputaatschap in haar nieuwe samenstelling had met de vertegenwoordiging van uw deputaten voor de kerkelijke eenheid.

Geduld

In dat gesprek hebben zij het gevoel van teleurstelling goed onder onze aandacht gebracht, en ook het gevoel van vervreemding. Er werd gezegd: we hadden niet het gevoel, dat u over ons sprak, toen u het rapport van deputaten eenheid in uw synode besprak. Er werd ook gewag gemaakt van de zorg: zijn de CGK wel een betrouwbare partnerkerk, als eerst, in 2001 gezegd wordt dat het federatief groeimodel een mooi, zelfs een goed model zou zijn om als kerken in zijn geheel naar elkaar toe te groeien, terwijl nu dan de duidelijkheid, die nodig was, verschaft werd: de CGK zijn onderling zo divers, en beleven de zaken onderling ook zo divers, dat die kerken in zijn geheel het federatieve groeimodel niet kunnen dragen.

Ik heb toen echter ook mogen ervaren, dat uw deputaten bereid zijn het nodige geduld met onze kerken te hebben, en te willen voorstellen aan uw vergadering dan maar in te steken op plaatselijke contacten, en de kansen die geboden worden om daar voluit stimulansen aan te geven aan te grijpen.

Samenwerking

Er gebeurt gelukkig heel veel op plaatselijk gebied.

Ik weet van contacten die in Zoetermeer ontstaan zijn, vorige week werd u verteld over de gebeurtenissen in Alkmaar en in Zwolle, in Deventer zijn goede contacten gegroeid, in Delft en Gouda werden zusterkerkrelaties aangegaan tussen de Gereformeerden en de Christelijke Gereformeerden, in Utrecht werd onlangs in de Domkerk gevierd dat de kerken elkaar gevonden hadden. In de plaats waar ik zelf vandaan kom, hebben de Gereformeerde kerk en de beide Christelijke Gereformeerde kerken de intentie uitgesproken, om de gevonden samenwerking verder uit te bouwen en zo te intensiveren, en zo zou ik nog wel een tijdje door kunnen gaan.

Het lijkt er ook op, dat plaatselijke kerken die een zusterkerkrelatie aangaan, daar ook nadrukkelijk aandacht voor vragen in de schrijvende pers. Als was het om aan te geven, dat er zeker dingen gaande zijn, tekenen die wijzen op wolkes, wellicht nog niet groter dan eens mans hand, maar ze zijn er, en we mogen ze dankbaar opmerken.

Zorgen

Er zijn ook zorgen. Het rapport van uw deputaten schrijft daarover, en onze eigen synode vond het nodig te benadrukken, dat classes en particuliere synodes bij het beoordelen van aanvragen van plaatselijke kerken om te komen tot nauwer kerkelijk samenleven zich dienen te houden aan de duidelijke intentie van de regeling in bijlage 8 van onze kerkorde.

Dat dat nodig was, geeft aan dat er inderdaad reden is tot zorg, dat persoonlijke voorkeuren van afgevaardigden niet de boventoon gaan voeren over een gerechtvaardigd verlangen om gevonden eenheid ook werkelijk te mogen beleven. Het geeft ook aan, dat onze synode niet anders kon dan tot de conclusie komen, dat onze kerken op dit moment een federatief groeimodel niet kunnen dragen.

Er zijn nog tal van plaatsen in ons kerkverband waarin men er niet aan denkt om contacten met een plaatselijke Gereformeerde kerk aan te gaan, noch ook om zelfs maar in de verken-nende fase te treden.

Stimuleren en faciliteren

Onze synode gaf het deputaatschap voor eenheid de opdracht om voluit te faciliteren en te stimuleren waar het gaat om plaatselijke contacten. Eén van de mogelijkheden waarop dat gerealiseerd kan worden, is door te participeren in het DOE-overleg. Met nadruk zeg ik dat dit één van de mogelijkheden is.

Ook op andere wijze zal het stimuleren en faciliteren moeten gebeuren.

Hoe dat precies moet gaan gebeuren, is mij op dit moment nog niet helemaal duidelijk. Hoe zouden we die kerken en kerkenraden moeten bereiken, die (bijvoorbeeld via een gehouden enquête) aangegeven hebben, dat zij verdere contacten met de Gereformeerde Kerken niet zien zitten?

Wat zijn onze mogelijkheden, en tegen welke grenzen loop je aan?

Het lijkt een mooie oefening, om daar samen met uw deputaten eens over na te denken. En om een goede manier te zoeken en onder Gods zegen ook te vinden, hoe het in de kerken in de breedte kan gaan leven, dat de tijd kort is, en dat er daarom haast geboden is om te gaan beleven wat de Here ons schenkt in elkaar.

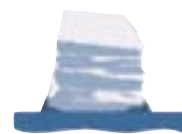
Gereformeerde katholiciteit

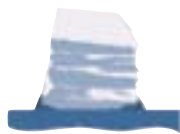
Goed zou het zijn, wanneer het kan komen tot een gedachtewisseling over de ware gereformeerde katholiciteit. In het gesprek dat ons deputaatschap had met uw deputaten voor kerkelijke eenheid is al de wenselijkheid uitgesproken, dat die zaken aan onze tafels in gezamenlijkheid worden overdacht en besproken. Daar is ook ruimte voor binnen onze instructie. Dat wij die ruimte benutten, is nodig omdat de tijd dat van ons vraagt.

Ik ben opgegroeid in een gezin waarin het nogal eens ging over een reformator met de naam Bucer. Dat wil zeggen, we wisten dat mijn vader daar nogal veel mee bezig was. Vonden we dat als kinderen wel eens wat lastig, ik heb later zelf ook wel eens wat van de beste man gelezen, en heb ontdekt, dat er van zijn naam een werkwoord gevormd is, dat wijst op het zoeken van kerkelijke eenheid: buceriare.

Ik acht het geen slechte zaak, als een mens zich zozeer inzet voor de kerk en de eenheid daarvan, dat anderen je betichten van buceriare.

We kregen als kinderen natuurlijk ook allemaal wel eens een boekje, dat mijn vader schreef. Zo staat er een mooi boekje in mijn boekenkast, over éénheid in verscheidenheid. Ik heb van dat boekje, en van de gesprekken met mijn vader daarover geleerd, dat het gevaarlijk kan zijn, ja tot sektarisme zal leiden, wanneer de ene kerkgemeenschap zozeer bezig is met datgene wat het eigene van dat kerkgenootschap is dat het niet meer openstaat voor wat anderen in de Schriften gevonden hebben.

Samen met anderen

Dat is op zich al reden genoeg om tegen u te zeggen: houdt u ons alstublieft wakker en bij de les, opdat we ons niet verliezen in de gedachte dat we de waarheid in pacht hebben. Alleen samen met anderen zullen we in staat zijn om de grootheid van Gods liefde in Christus Jezus te vatten. Dat is een apostolische waarheid, naar het woord uit Efeze 3, die we niet dan tot grote schade van onszelf zullen veronachtzamen.

Dat houdt uiteraard ook in dat we het als Gereformeerde kerken en als Christelijke Gereformeerde kerken niet kunnen laten bij contacten die wij met elkaar hebben. Onze beide kerkgenootschappen hebben contacten met de Nederlands Gereformeerde kerken, we participeren beide in het COGG, u en wij hebben contacten met de Hersteld Hervormde kerk, en er zijn wellicht nog meer dingen te noemen. Juist al die contacten zullen ons helpen, om de liefde van God in Christus te vatten.

Ik zei net, dat het nodig is, dat wij de ruimte die onze instructie ons daartoe biedt, benutten. Wat wij in het gereformeerde erfgoed ontvangen hebben, is van een grote diepte en tegelijk ook van een enorme wijdte. De gereformeerde belijdenis is niet een eng, smal paadje, waar aan weersijden hoge muren staan, zodat je maar niet ziet wat er aan de andere kant van die muren gebeurt.

Wij wensen vast te houden aan die gereformeerde belijdenis, ook in deze tijd, omdat het door de eeuwen heen een betrouwbare bril gebleken is, waardoor wij Gods genade en liefde in Christus Jezus helder leren zien. Die genade en liefde zijn er voor een wereld die verloren dreigt te gaan.

Tegelijk is het ook door de eeuwen heen een betrouwbare bril gebleken, waardoor wij op een nuchtere - soms zou ik zelfs willen zeggen ont-nuchterende - manier leren kijken naar onszelf, en naar de wereld om ons heen.

Juist om dat te bewaren en vast te houden hebben wij vandaag elkaar als kerken hard nodig. Ik bedoel dan 'vasthouden' niet in de zin van een conserveren.

Het vasthouden en bewaren zal vandaag ook inhouden dat we als kerken in gezamenlijkheid vertolken hoe in de vragen van vandaag de waarheid van Gods woord zoals we die hebben leren zien, ons kan helpen antwoorden te vinden - ook op die vragen die niet expliciet in de Catechismus of in de NGB of de Leerregels van Dordt worden behandeld, eenvoudigweg omdat de tijd waarin die geschriften werden opgesteld nog niet geconfronteerd was met vragen over individualisering, de maakbaarheid van het leven, de hedonisering van de maatschappij en de existentiële vraag naar het bestaan van God zoals de postmoderne mens die stelt.

Als ik mij nu toch zou willen vermeten om een paar grote woorden te spreken, dan zou dat

zijn om aan u en onszelf de vraag te stellen, of wij wel beseffen hoeveel er op het spel staat en hoe nodig het is, dat we in gezamenlijkheid de vragen van deze tijd tegemoet treden.

Wij hebben elkaar nodig.

En daartoe worden wij aan elkaar gegeven.

Jezus Christus, Heer van zijn kerk

Als Christelijke Gereformeerde kerken hebben wij altijd beleden, dat het in ons kerkzijn gaan moet en gaan wil om het gehoorzamen aan Hem, Jezus Christus die de heer van zijn kerk is. Wij houden het onze leden middels de prediking voor, dat het niet voldoende is om lid te zijn van een kerkgenootschap, maar dat een persoonlijke band aan Hem van levensbelang is. Dat het nodig om te komen tot Hem, die de Levende Steen is, het fundament waarop wij ons levenshuis mogen bouwen.

Van Hem lezen wij ook, dat Hij kloven overbrugt. Hij heeft dat allereerst en allermeeft gedaan door op Golgotha voor onze zonden te voldoen, en zo verzoening teweeg te brengen. Hij heeft dat ook gedaan door, zoals Paulus daarover spreekt in Efeze 2, de tussenmuur die scheiding maakte, af te breken.

Ik weet het, Paulus spreekt daar over de scheiding tussen het volk Israël en de volken.

Wie zich een beeld vormt van de diepe kloof die er was tussen Israël en de volken, en zich dan realiseert, dat Christus door zijn werk aan het kruis ook die kloof heeft overbrugd, die zal meer en meer onder de indruk raken van de geweldige verzoenende kracht die er in het bloed van Christus ligt. En hij zal zich ook meer en meer afvragen, hoe het toch wel mogelijk is, dat kinderen van God de Vader, die de gereformeerde belijdenis lief hebben, omdat die ons God door het werk van de Heilige Geest doet zien als de genadige God, die in Christus ons het eeuwige leven schenkt, dat die kinderen in een verscheidenheid van huizen wonen en niet alles doen om elkaar te zoeken. Het mag voor ons en onze beide kerken meer en meer tot een wonder worden dat ons doet zien, hoe verschillen die wij vandaag ervaren, overbrugd worden door het leven dicht bij Hem, Jezus Christus, waardoor wij datgene wat ons geschonken wordt in de ontstane contacten met verwondering en dankbaarheid aanvaarden, tot lof van Christus en de Vader, door de Heilige Geest.

Ik dank u.

Ds. Wim van 't Spijker is predikant van de Christelijk Gereformeerde Kerk te Hilversum-Centrum.

Laagdrempelig II

van binnen
naar buiten

We hebben gezien dat de term laagdrempeligheid is gaan circuleren in de kring van kerkmensen die vinden dat de drempel van de traditionele kerkdienst te hoog is voor buitenstaanders. Eenmaal binnen gekomen zouden deze mensen niets of weinig begrijpen van een kerkdienst.

D. Griffioen ■

Kerkdienst en laagdrempeligheid

De orgelmuziek zou afstotend werken, de teksten van veel psalmen zouden onbegrijpelijk zijn, het taalgebruik van de preken zou te veel lijken op de ouderwetse taal van de Statenvertaling en vol zitten met onbegrijpelijk jargon. De preken zouden exegetische verhandelingen zijn en geen enkele emotie oproepen bij de hoorders. Door dit alles zou de communicatie van de boodschap ernstig worden belemmerd. Het hart van de (post)moderne mens wordt niet bereikt, nergens zou hij zich mee kunnen identificeren.

In de zoektocht naar oplossingen werd nogal eens gesteld dat een combo of muziekgroep die uitsluitend *Opwekking* speelt wél die communicatie en aantrekkelijkheid zou kunnen bewerken. Ook een eigentijdse presentatie van de preek, met *beamer* voor de presentatie van *oneliners*, *streamers*, ondersteunend beeldmateriaal, videofragmenten, etc. Daarbij zouden *drama* of *mime* geschikt zijn om de diepe vragen van (post)moderne mensen aan te spreken.

Een andere veelgehoorde eis om de kerkdienst laagdrempelig te maken, is dat de preek van zo laag niveau van taalgebruik zou moeten zijn, dat zelfs de eenvoudigste gast alles kan begrijpen. Bovendien moest de preek er op uit zijn diepe geestelijke emoties op te roepen. Als een preek een verhaal is over het evangelie, dan zou de communicatie bij voorbaat mislukt zijn. Moderne mensen moeten door het evangelie in hun denkwereld en hun emotionaliteit aangeraakt worden. Niet zelden werd door velen die streven naar vormen van laagdrempeligheid in onze gereformeerde erediensten gesteld, dat ook voor de gemeenteleden zelf het noodzakelijk is dat de diensten laagdrempelig worden.

Hoe laag is laagdrempelig?

Een kritische kanttekening ten aanzien van laagdrempeligheid valt intussen wel te maken. Wie kan beoordelen of een dienst laagdrempelig genoeg is? Wanneer is een dienst 'doorzichtig' genoeg dat ook niet-ingewijden direct beseffen

waar het om gaat? En, waar het allemaal om te doen was: is laagdrempeligheid echt bevorderlijk voor de groei van de kerk? Over welk soort laagdrempeligheid hebben we het dan?

Er groeit in ons land en waarschijnlijk in de hele westerse wereld een generatie op van buitenkerkelijken die van huis uit geen enkele binding heeft met het instituut kerk. Voor hen is de kerkelijke cultuur volkomen vreemd. Hebben de *kerkverlaters* die in de jaren zestig van de vorige eeuw bewust gebroken hebben met de kerk, vooral een negatieve en sceptische houding ten aanzien van de kerk, de *kinderen van deze kerkverlaters* blijken 'niets te hebben' met het verschijnsel kerk. Dat wil echter niet zeggen dat ze niet in bepaald opzicht godsdienstig zijn. Velen van hen blijken nog enigszins te geloven in God (dwz. zij geloven dat 'god' bestaat) en menen dat godsdienst in principe een positief verschijnsel is. Deze instelling stelt de gereformeerde kerken voor de bijzondere uitdaging om een missionaire methode te ontwikkelen die daarop afgesteld is.

is laagdrempeligheid echt bevorderlijk voor de groei van de kerk?

Uit onderzoeken (bijv. P. Schelling, *Tegen de stroom in: waarom mensen toetreden tot de kerk*, Zoetermeer 1996) blijkt dat de overgrote meerderheid van de toetreders door persoonlijke en langdurige contacten met christenen tot geloof gekomen zijn. De leeftijd waarop mensen bereikt moeten worden is niet *per se* beperkt tot de jongere. Toetreders beschrijven de overgang van ongelof naar geloven meestal als een proces, zelden als een plotse linge verandering. De weg naar het geloof begint bij de meeste toetreders niet met een besef van zonde en schuld. Sommigen maken melding van bijzondere ervaringen. De christelijke gemeente wordt door iedereen wel als onmisbaar geacht voor het proces van toetreding tot het christelijk geloof. Cursussen en kringen blijken erg belangrijk te zijn voor toetreders. Persoonlijke begeleiding

wordt echter onmisbaar gevonden. De rol en de houding van de predikant-voorganger is daarbij van groot belang voor de toetreders. Maar wat ook in het oog springt, is dat toetreders vaak moeite hebben met verdere (geloofs)groei in de gemeente na hun toetreding (vgl. Stefan Paas, *Werkers van het laatste uur: De inwijding van nieuwkomers in het christelijk geloof en de christelijke gemeente*, Zoetermeer 2003, p. 56vv.).

buitenstaanders voelen deze onverschillige houding haarfijn aan

Uit eigen (beperkte) ervaring is mij gebleken:

1. dat toetreders naar de kerk gekomen zijn omdat ze uitgenodigd zijn door vrienden of kennissen;
2. dat ze om één of andere reden al innerlijk gemotiveerd waren om naar een kerk te gaan (het waren al bewuste zoekers);
3. dat ze na een goede 'eerste indruk' van de gastvrijheid van de gemeente zijn *blijven* komen, omdat ze de warmte van de gemeente als een deken om zich heen voelden;
4. dat ze een bepaalde mate van transparantie verwachten. Dit laatste echter vaak op andere punten dan gewone gemeenteleden verwachten.

Opvallend genoeg heeft geen van deze kerkbinnentreders aangegeven dat zij laagdrempeligheid een belangrijke reden gevonden hebben om naar de kerk te blijven komen. Vanzelfsprekend vinden zij wel dat wat er gezegd en gedaan wordt, begrijpelijk en zinvol moet zijn, en dat het taalgebruik eigentijds is. Ook blijkt dat hoge eisen aan 'echtheid' worden gesteld.

Kerkgangers en kerkbinnentreders

"De drempelhoogte van de gemeente hangt direct samen met de mate waarin leden van de gemeente (= degenen die al langer christen zijn) bereid zijn nieuwe mensen op te nemen" (S. Paas, p. 88). De bereidheid om gastvrije gemeente te zijn, wordt meestal wel met de mond beleden, maar de vormgeving in de praktijk lijkt volgens Paas veel op de houding van de oudste zoon in de gelijkenis van 'de verloren zoon' (Lukas 15:11-32). Er is bij de gemeenteleden geen verlangen om de buitenstaanders binnen te krijgen. De buitenstaanders voelen deze onverschillige houding haarfijn aan.

Paas wijst er verder op dat het 'winnen' van mensen en het 'behouden worden' van mensen een evangeliserende activiteit is die zowel binnen als buiten de gemeente plaatsvindt (Paas, p. 120). Wat betreft de evangelieverkondiging zou er geen principieel onderscheid tussen 'binnen' en 'buiten' moeten zijn.

In verband met de noodzakelijke verlaging van de drempel i.v.m. het hoge doel van de kerkdiensten merkt Paas op dat het voorkomen van het

spreken in 'tongentaal' (bedoeld is 'stamtalen' of 'vreemde talen') een ernstig gevaar is in de gemeente, omdat dit een exponent is van de aanwezigheid van *ingewijden* in de gemeente (Paas, p. 121v). Als er ingewijden zijn die hun eigen (groeps)taal hebben ontwikkeld, voelen de niet-ingewijden zich als vreemdelingen en buitenstaanders. De eis van de apostel is duidelijk: met het oog op de opbouw van de gemeente moet het taalgebruik goed verstaanbaar blijven. Tegen de veelgehoorde mening dat het niet erg is als ingewijden een specifieke taal gebruiken, want de 'ongelovigen moeten zich maar aanpassen en hun best doen om alles te begrijpen', is in te brengen dat deze opmerkingen niet getuigen van veel bewogenheid met de toetreders.

Van alle elementen van een kerkdienst mag toch op z'n minst verwacht worden dat in elk geval de preek, de liederen en de gebeden een taal spreken waarop zowel gemeenteleden als hoorders van buiten inhoudelijk 'amen' of 'niet-amen' kunnen zeggen. Hoe zouden de binnentreders anders hun geloofskeuze kunnen maken? De buitenstaander moet op z'n minst *begrijpend deelnemer* kunnen zijn in een dienst. Het principe van Paulus heeft betekenis voor ook onze kerkdiensten: *voor iedereen wel iets worden, om in elke situatie althans enkelen te redden* (1 Korintiërs 9:19-23). Dit verlangen moet in onze gebeden doorklinken en moet de liturgie van onze kerkdiensten mee aansturen. Daar is minstens voor nodig dat wat in een dienst gebeurt begrijpelijk is voor iedereen en dat men daarbij zichzelf niet als maat neemt voor wat aantrekkelijk en verstaanbaar is.

In een artikel 'Evangelisatie en vernieuwingen' (*De Wakker*, jrg. 2002 p. 622, ook op www.cgk.nl) beschrijft Stefan Paas het verschijnsel van de projectie waaraan veel kerkmensen zich volgens hem schuldig maken: wat ze zelf mooi vinden zullen de buitenkerkelijken ook wel mooi vinden. Men denkt bijvoorbeeld dat de toetreders de muziekband en de *Opwekkingsliederen* wel toegankelijker zullen vinden dan de Psalmen en de liederen uit het *Liedboek*. Een goede missionaire houding van de gemeente zou er echter op uit moeten zijn om van de kerkbinnentreders zelf te horen hoe iets in de kerkdienst ervaren wordt. Een onderzoek onder de kerkbinnentreders kan belangrijke informatie opleveren over wat aanspreekt in een normale kerkdienst en wat volstrekt onduidelijk is en blijft. Dan blijkt trouwens dat praisesongs en de opwekkingsliederen zowel wat betreft doorzichtigheid als aantrekkelijkheid niet beter scoren dan de traditionele kerkliederen, psalmen en gezangen uit het *Liedboek*.

In een laatste artikel willen we enkele conclusies trekken voor de betekenis van laagdrempeligheid voor de vormgeving van onze eredienst.

Dr. Dirk Griffioen is predikant van de Gereformeerde Kerk van Vrouwenpolder. Hij specialiseerde zich in missiologie en godsdiensttheologie.

Maleachi en Rouvoet

Het laatste vers van het Oude Testament heeft uitleggers en kerkgangers de eeuwen door voor raadsels geplaatst. Voordat de dag van de Heer aanbreekt zal God de profeet Elia sturen “en hij zal ervoor zorgen dat ouders zich verzoenen met hun kinderen en kinderen met hun ouders...”

T. Groenveld ■

Wat betekent dat? Dat Elia de generatieconflicten komt oplossen? Of brengt hij eenheid tussen vrome voorouders en hun ongehoorzame nageslacht eeuwen later? In *Nader Bekeken* komt J. Veenstra met een andere verklaring. Daarbij grijpt hij terug op de NBG-vertaling 1951, waar staat: “om de harten der vaders te keren tot de kinderen...”

“Maleachi roept op naar de wet van Mozes te luisteren. Er zijn veel aanwijzingen dat hij daarbij vooral gedacht moet hebben aan het boek Deuteronomium. Daarin lezen we (6:4-9) de klemmende oproep jezelf met hart en ziel aan God te geven en je kinderen daarin mee te nemen. En juist aan deze twee dingen ontbrak het in Maleachi's dagen.

Het economische leven had prioriteit boven alles (...)

Tegelijk was volledig buiten beeld geraakt dat je kinderen krijgt voor het koninkrijk van God. De gelovige jeugdvriendin met wie de Judeeërs een gezin gesticht hadden, stuurden ze weg. Daarvoor in de plaats namen ze jonge heidense vrouwen. Relaties alleen uit eigenbelang en voor eigen genoegen (...)

Als je hieraan denkt, worden de woorden van Maleachi opeens heel actueel. Zet de tv maar aan of blader de geïllustreerde pers eens door. Het leven staat bol van wisselende relaties, genot en geld. Zozeer zelfs dat kinderen letterlijk het kind van de rekening zijn.

Er is al enige tijd een onthullend boek in omloop dat fundamentele kritiek geeft op de omgang met kinderen in onze cultuur. De auteur zegt dat onze cultuur wel kindvriendelijk oogt, maar het ten diepste niet is. Want *wat werkelijk goed is voor kinderen* heeft geen prioriteit. In onze cultuur staan de belangen van de economie voorop, dan volgen de belangen van de volwassenen en als laatste volgt het belang van het kind. Dat zijn harde conclusies, maar wel onderbouwd.

De vele voorbeelden genoemd in dit boek, zijn met weinig moeite aan te vullen. Voor kinderen wordt in onze samenleving van alles geregeld: crèches, voorschoolse, tussenschoolse en naschoolse opvang, opvoedkundige bureaus, huiswerkinstituten enz. er mag veel geld naar de kinderopvang, maar het kind wordt niet gevraagd of het misschien ook liever naar huis gaat om drie uur. We hebben de kleinschalige scholen waar iedereen iedereen kende, vervangen door megacomplexen met soms duizenden leerlingen. Niet omdat het kind daar beter af zou zijn; economische motieven gaven de doorslag. Nu de massaliteit en anonimiteit daar een gunstig klimaat scheppen voor diefstal, geweld en drugsgebruik, klagen we steen en been over het gedrag van de jeugd. Maar laten we elkaar eens recht in de ogen kijken: wie schiep deze situatie eigenlijk?”

Onlangs was ik een nachtje te gast in een pension in Tsjechië, waar ook een groep van 45 schoolkinderen was. Kinderen van 4 tot 10 jaar die in schoolverband zes dagen op vakantie waren. Zonder de ouders dus. De pensionhoudster vertelde me dat kinderen op school opgevangen worden vanaf een uur of vijf 's morgens tot zeven uur 's avonds, omdat de ouders lange dagen werken. Is deze situatie (nog uit de communistische tijd) een lichtend voorbeeld voor onze kinderopvang? Maar laat ik Veenstra weer aan het woord laten:

“Kinderen raken in onze samenleving gedesorienteerd door de vele echtscheidingen en nieuwe relaties van hun ouders. Als ouders beslissingen nemen in de relationele sfeer, hebben als regel de eigen behoeften voorrang boven het welzijn van hun kind. We zien hetzelfde bij beslissingen over werk en inkomen. Ouders stellen hun recht op zelfontplooiing voorop en wegen daarna de gevolgen voor het kind. De overheid doet hetzelfde. Gedreven door maatschappelijke ontwikkelingen en economische motieven stimuleert zij de arbeids-

deelname van jonge moeders. Maar diezelfde overheid is te zuinig om daar een verantwoord ouderschapsverlof tegenover te stellen. Weer het economisch motief, het kost geld.”

In het Nieuwe Testament lezen we hoe de boodschap van Johannes de Doper aansluit bij Maleachi. Geen wonder, de engel Gabriël zegt immers voor de geboorte van Johannes dat hij zal uitgaan “met de geest en de kracht van Elia om ouders met hun kinderen te verzoenen en om zondaars tot rechtvaardigheid te brengen, en zo zal hij het volk gereedmaken voor de Heer” (Lucas 1:17). En ook hier geldt: *verzoenen* is in de NBV de vertaling van ‘*keren naar*’.

“Je ziet Johannes de Doper verrassend aansluiten bij de vermaningen van Maleachi. Ook zijn bestraffingen en aansporingen liggen vooral op het economische vlak. Hij ontmaskert de geldzuchtige schriftgeleerden. Hij spoort de mensen aan hun kleren en eten te delen met de armen in hun omgeving. Tollenaars vermaant hij eerlijk te zijn met hun belastingheffing. Van soldaten vraagt hij op te houden met afpersing en omkoping en genoeg te nemen met hun soldij. Van bemoeienis met het huwelijk en gezinsleven van de Israëlieten weten we niet veel. Maar als hij daarover met Herodes de confrontatie aandurfde, dan zeker ook met zijn volksgenoten.”

Jezus sluit aan bij de boodschap van Johannes: je bent niet geschikt voor Gods koninkrijk, “als je hangt aan dingen die door mot en roest vergaan.”

“Het is veelzeggend hoe de kinderzegen is beschreven in Matteüs 19. U moet dat hoofdstuk eens lezen in zijn geheel. Het bescheiden plekje zit daar ingeklemd tussen twee ‘grote kwesties’ die ons verdacht bekend voorkomen. Terwijl de kleintjes staan te wachten, zijn de volwassenen met Jezus in debat over de ruimte in hun seksuele relaties. En de kinderen zijn nog niet weg, of daar heb je de rijke jongeman die uiteindelijk toch maar kiest voor zijn economische status. Terwijl de discipelen nog namopperen over zo weinig persoonlijke vrijheid en zo’n negatieve kijk op materieel bezit, gaan de kinderen met de zegen naar huis.”

Bij het lezen van dit artikel dacht ik: zo biedt God in zijn Woord ook een stevige grond onder de voeten van minister Rouvoet voor een kindvriendelijk beleid. Maar het geeft ook alle reden tot zelfbeproeving.

“De Here Jezus haalt de kinderen uit hun achterstandspositie naar voren (...) Hij neemt de tijd voor kinderen, roept hen bij Zich, zegent hen en neemt hen in zijn armen. Was Hij ooit zo intiem met een volwassene? Het is, beste ouders, toch om jaloers op te worden? Ik kan zo ingekapseld zitten in wat ik ben en wat ik heb. Het is maar de vraag of mijn functioneren in Gods koninkrijk er na mijn kindertijd wel op vooruitgegaan is...”

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont te Roodeschool.

Vakantieperiode Reformatie

Vanaf 5 juli tot 16 augustus verschijnt De Reformatie 2-wekelijks.

De verschijningsdata zijn: 5 juli, 19 juli, 2 augustus en 16 augustus. Daarna is de verschijning weer wekelijks.

De uitgever

PERSBERICHT

Zendtijd voor kerken

Op D.V. zondag 20 juli wordt om 17.02 uureen kerkdienst uitgezonden van de Gereformeerde Kerk (v) ‘De Voorhof’ in Franeker-Sexbierum via Radio 5. Voorganger is ds. Hans Burger, die preekt over het thema ‘Hij is een God van jong en oud’.

De zang in deze dienst wordt begeleid door Marc Zorge (orgel), Jacquélien Broersma (klarinet) en Hilde Messelink (panfluit). Begeleid door Hanneke Goudappel (piano) zal Jacquélien Broersma bovendien een lied zingen.

Nieuwe kinderbijbel in braille en gesproken woord

De CBB, Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechthorenden, geeft in samenwerking met Ark Mission de 'Bijbelse verhalen voor kinderen' in braille en 'De Bijbel voor jou' in gesproken vorm op daisy cd-rom uit.

'De Bijbel voor jou' van J.H. Mulder-van Haeringen, is een weergave van de bijbelse geschiedenissen in een taal die voor kleine kinderen vanaf ca. 4 jaar en voor verstandelijk gehandicapten ook begrijpelijk is. 'Bijbelse verhalen voor kinderen' van D.A. Cramer Schaap, is vooral geschikt voor kinderen tussen acht en twaalf jaar. Omdat het vertelperspectief vaak vanuit het kind is gekozen sluit deze uitgave goed aan bij de belevingswereld van deze leeftijdsgroep.

Ark Mission (voorheen VVHS/BKV) heeft het initiatief voor deze edities voor aangepast lezen genomen. Door het onderzoek voor hun site www.kinderbijbels.nl ontdekte Ark Mission de behoefte aan meer kinderbijbels voor kinderen met een leeshandicap. De organisatie heeft beide edities ontwikkeld vanuit haar doelstelling om belangstelling te wekken voor de Bijbel en deze in handen te geven van medemensen. Het project is onderdeel van het Ark Mission Kinderfeest dat de organisatie recent lanceerde ter gelegenheid van hun nieuwe naam. Door financiële steun van Ark Mission geldt voor beide edities een introductiekorting van 50% op de verkoopprijs. Deze actie geldt tot 1 januari 2009. De uitgaven zijn te bestellen bij de CBB, telefoonnummer 0341 5654 999, email info@cbb.nl. Kijk op www.arkmission.nl voor meer informatie.

De CBB geeft christelijke lectuur uit in braille, in grootletter en in gesproken vorm, zoals kranten, tijdschriften, dagboeken, liedbundels en de verschillende vertalingen van de Bijbel. Op www.cbb.nl vindt u meer informatie over de werkzaamheden van de CBB.

Online cursus Grip op je dip voor jongeren succesvol

Jongeren (16-25 jaar) zoeken niet snel hulp voor hun somberheidsklachten. Ze lopen er vaak (te) lang mee door waardoor de kans op een depressie toeneemt. Met de online cursus *Grip op je dip* lukt het om deze jongeren vroegtijdig te bereiken. Als medeaanbieder van *Grip op je dip* start Eleos na de zomer weer een cursus.

Van dip tot depressie

Jaarlijks kampt 5 tot 8 procent van de jongeren tussen de 16 en 25 jaar met depressieve klachten. Ook in de zomer liggen niet alle jongeren relaxed op het strand. Ongeveer 80.000 van hen piekert en tobt flink wat af. Dit heeft invloed op schoolprestaties, middelengebruik en het hele sociale functioneren. Jongeren zoeken niet zo snel hulp omdat ze hun problemen onderschatten, het ontkennen of zich ervoor schamen. Ook weten ze vaak niet dat er via internet effectieve laagdrempelige hulp is voor hen waar ze anoniem en zonder verwijzing gebruik van kunnen maken.

Manier van denken

"Tijdens de zes weken durende cursus krijgen de jongeren inzicht in de oorzaken van hun depressieve gevoelens en leren ze vaardigheden aan om beter met hun klachten om te gaan", vertelt Erica Drewes, cursusleider *Grip op je dip* binnen Eleos. "Het ontdekken van negatieve denkpatronen en het aanleren van positieve manieren van denken is een belangrijk onderdeel van de cursus. Verder besteden we aandacht aan het leren inplannen van leuke activiteiten in het dagelijkse leven. Tijdens de cursus is er ook aandacht voor de rol van het geloof in relatie tot de klachten."

Positieve resultaten

De 16 tot 25 jarige jongeren die in de afgelopen drie jaar de online groepscursus via *Grip op je dip* volgden zijn positief en hebben significant minder last van depressieve klachten. Cursisten geven gemiddeld een 7,5 voor de cursus. Dit is voor de overheid reden om extra capaciteit beschikbaar te stellen. Door uitbreiding van het cursusaanbod en de e-mail service kunnen nu meer jongeren met depressieve klachten geholpen worden.

Onderzoek

In mei is een grootschalig onderzoek gestart om de effecten van de online cursus in kaart te brengen en wetenschappelijk te onderbouwen. Onderzocht wordt onder meer of de positieve resultaten ook langere tijd na de cursus stand houden. Ondertussen is *Grip op je dip* wel al officieel opgenomen als veelbelovende interventie in de databank Effectieve Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut en RIVM. Deze databank beoogt het kaf van het koren te scheiden op hulverleningsgebied en wordt geraadpleegd door de jeugdzorg, beleidsmakers en financiers zoals zorgverzekeraars.

PERSBERICHT

Red een Kind en Gereformeerde Hogeschool starten samenwerking

Op 4 juni werd daartoe een samenwerkingsovereenkomst getekend. Vanuit de Pabo van de Educatieve Academie hebben studenten steeds meer interesse in een buitenlandstage. Red een Kind ondersteunt scholen in Noord-Oost India en probeert met die hulp de onderwijskwaliteit op die scholen te verbeteren. In maart en april zijn een docent en twee studenten van de GH vertrokken naar Diphu in de Indiase deelstaat Assam. Daar hebben zij onderzocht wat de mogelijkheden zijn voor een stage op deze school en hoe studenten in samenwerking met docenten en adviseurs van de Educatieve Academie van de GH een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van de onderwijskwaliteit.

Emmeloord - bedankt voor beroep : - J.H.F. Schaeffer te Wageningen

Uithuizermeeden i.c.m. Kantens - bedankt voor beroep: D. de Jong te 's Gravenhage-Zuid/Rijswijk

Den Ham (O) - beroep aangenomen: D. de Jong te 's Gravenhage-Zuid/Rijswijk

Kampen - Preekconsent verleend aan drs. A.J. Holsappel te Kampen. Het preekconsent is beperkt tot de kerken binnen de classis Hattem en geldt tot 1 juli 2009. Holsappel is als kerkelijk werker verbonden aan de gemeente van Heerde

INVENTARIS

vertrouwd verzekerd

De premie is laag en de dekking is hoog. Wat wil je nog meer?

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700